

Ve službách církve a vlasti Sušilovec P. Vincenc Janalík (1804–1855)

VÁCLAV LUNGA

Lunga, Václav: In service of the church and homeland. A sušilist, Father Vincenc Janalík (1804–1855)

The study characterizes some concrete manifestations of sušilism – one of the forms of the national movement in Moravia – in the high phase of its development in the 40th and 50th of the 19th century. This micro-historical probe will present and particularize the personality of a Catholic priest, Vincenc Janalík (1804–1855), whose activities are particularly adherent to the Milotice parish in Kyjov deanery in the archdiocese of Olomouc, as one of the members of the so-called Sušil's company. The study will observe the pursuance of the sušilist motto „church and homeland“ and point out the role of the chief representative of the Moravian national movement, František Sušil, in the life of this priest. The second part of the study will take a look at the Revolution 1848/49 and the subsequent years through Janalík's eyes – it will explore the issue of the tithe redemption, financial situation of a rural priest after 1848 and related manifestations of secularism in Janalík's parish.

Key words Vincenc Janalík (1804–1855) * František Sušil (1804–1868) * Milotice * Moravia * the Revolution of 1848/1849 * sušilism * secularisation

Contact *Ostravská univerzita v Ostravě, vaseklunga@gmail.com*

Národní vědomí na Moravě, jehož počátky sahají do dvacátých let 19. století, ožilo až působením buditecké generace v čele s F. C. Kampelíkem, F. M. Klácelem, A. V. Šemberou a Františkem Sušilem. Právě Sušilova syntéza vlastenectví a katolictví – cyrilometodějství – se v následujících letech stala dominujícím směrem národního hnutí na Moravě. M. Řepa tuto generaci označuje pojmem „buditelé“. Léta 1848/49 byla pak dalším mezníkem ve vývoji českého národního vědomí, neboť posílila – především vlivem česko-německého antagonismu – pocit sounáležitosti Moravanů a Čechů. Po útlumu národního hnutí v tzv. bachovském absolutismu následuje začátkem 60. let fáze „slovanská“. Počátek politického života po roce 1861 a následné sblížení obou táborů zapříčinil přechod této fáze k fázi „čechoslovanské“ na přelomu 60. a 70. let, v níž Morava začala svůj osud spojovat s Čechami. Již v této době se postupně oslaboval výsadní postavení kněží v českém národním táboře na Moravě, vlivem pronikání svobodomyšlnějšího a protiklerikálního ducha z Čech. Během 70. let pak idea cyrilometodějství čím dál více zastarávala, kněží věnovali pozornost ryze církevním otázkám a začínala tak jejich postupná distance od českého národního hnutí, která eskalovala v poslední třetině 19. století.¹

¹ Takto periodizuje české národní hnutí na Moravě ŘEPA, M.: *Moravané nebo Češi?* Brno 2001.

V této studii² se pokusím formou mikrohistorie zachytit projevy sušilovectví v etapě vrcholného rozvoje na příkladu P. Vincence Janalíka (1804–1855), jehož působení je spjata především s farností Milotice, nacházející se v okrese Hodonín. Na Janalíka bude aplikován pojem „sušilovec“ a definováno jeho místo v tzv. Sušilově družině. Pokusím se tak doplnit, alespoň z části, drobné mezery v charakteristice katolického kněze v 19. století v článku Jiřího Hanuše,³ na něž upozorňuje Pavel Kladiwa.⁴ Článek může být rovněž jednou z dílčích odpovědí na otázku Milana Řepy, v jakém duchu působili jednotliví kněží na různých místech moravského venkova.⁵

V závěrečné části příspěvku představím Janalíkův profil a náladu milotické farnosti v okamžiku mizení „starého světa“ v letech 1848/1849 a následujících – zaměřím se na problematiku vykupování z desátku, finanční postavení venkovského kněze po roce 1848/1849 a s nimi spojenými projevy sekularizace.⁶

Morava a sušilovectví

Pokud se obecně podíváme na vývoj národního hnutí v 1. polovině 19. století v našich zemích, zjistíme na první pohled velmi nápadnou skutečnost. A sice, že vlastenecký ruch v Čechách, přičiněním takových osobností jako J. Dobrovský, J. Jungmann a F. Palacký – dle nichž jsou pojmenovány i jednotlivé fáze obrození,⁷ měl značný předstih před Moravou. Procitání českého života na Moravě ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století začínalo zhruba s šedesátiletým zpožděním oproti Čechám.⁸ Počáteční „jiskřičky“ moravského obrození, k nimž patřil např. J. H. A. Gallaš (jeden z prvních vlastenců, pro které

² Tato studie je upravenou verzí práce, kterou jsem prezentoval na Celostátní studentské vědecké konferenci Historie 2010, pořádané Katedrou historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého ve dnech 31. 3. – 1. 4. 2011. Studie vychází především z mé bakalářské práce LUNGA, V.: *P. Vincenc Janalík, administrátor farnosti Milotice v letech 1827–1855*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, bakalářská práce; z části i z mého nejnovějšího výzkumu o osobnosti P. Vincence Janalíka, jež se opírá o nově nalezené prameny v Římskokatolickém farním úřadu Milotice. Článek využívá zejména této odborné literatury: KADLEC, J.: *Přehled českých církevních dějin*, 2. Praha 1991; MASÁK, E.: *Dějiny Dědictví sv. Cyrila a Metoděje v Brně*. Brno 1932; ROUBÍK, F.: K vyvazení gruntů v Čechách v letech 1848–1853. *Sborník archivních prací*, 9, 1959, č. 2, s. 160–219; již výše uvedené ŘEPA, M.: *Moravané*; ZLÁMAL, B.: *Příručka českých církevních dějin*, 6. Olomouc 2009; ZUBER, R.: *Osudy moravské církve v 18. století*, 2. Olomouc 2003. Nejcennější pramenou základnu pro Janalíkovu osobnost a působení poskytly materiály uložené v neinventarizovaném archivu farního úřadu Milotice (= FÚMA), které nebyly dosud publikovány. Stežejní informace poskytl také fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc (= ACO) v Zemském archivu Opava, pob. Olomouc (= ZAOpO) a fond Farní úřad Milotice ve Státním okresním archivu Hodonín (= SOKA Hodonín).

³ HANUŠ, J.: Katolický kněz: Příklad Františka Sušila. In: FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. (eds.): *Člověk na Moravě 19. století*. Brno 2008.

⁴ Pavel Kladiwa upozorňuje zejména na esejistický charakter Hanušova článku, při jehož četbě nezíská čtenář ucelený přehled a vstup do dané problematiky. KLADIWA, P.: Recenze knihy FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. (eds.): *Člověk na Moravě 19. století*. Brno 2004. *Slezský sborník* 103, 2005, č. 2, s. 134–140.

⁵ ŘEPA, M.: *Moravané*, s. 108.

⁶ Článek tak načrtne možný výchozí bod studia sekularizace na venkově v 19. století. Fenomémem sekularizace se nejnověji zabývají knihy HANUŠ, J. (ed.): *Vznik státu jako proces sekularizace*. Brno 2006; FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. (eds.): *Sekularizace českých zemí v letech 1848–1914*. Brno 2007; MCLEOD, H.: *Sekularizace v západní Evropě (1848–1914)*. Brno 2008; FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. (eds.): *Sekularizace venkovského prostoru v 19. století*. Brno 2009.

⁷ KADLEC, J.: *Přehled*, 2, s. 183–185.

⁸ ŘEPA, M.: *Moravané*, s. 69.

se vžilo označení „buditel“), T. Fryčaj, D. Kynský a další, nedokázaly výrazně proniknout k uším chudých a nevzdělaných obyvatel venkova a malých měst.⁹

Venkov obecně vzato představoval nejkonzervativnější prvek, charakteristický nízkou mobilitou a nečetnými kontakty s okolím, lpěním na svých tradicích a zvyklostech kolektivu a zejména nízkým historickým vědomím, jež bylo nutné pro rozvoj vědomí národního. Tento posledně uvedený prvek absentoval na Moravě více než v Čechách. Moravští venkované, daleko více než čeští, se navíc mezi sebou odlišovali nářečím a oděvem (krojem), což přispívalo k jakési větší izolovanosti jednotlivých krajů a způsobovalo také velmi silné vnímání sociálních rozdílů mezi sedlákem a měšťanem. Poněvadž také kontakt Moravana s Němcem v 1. polovině 19. století nebyl nic neobvyklého, narozdíl od setkání s Čechem, byli Češi dlouho považováni za „cizince“. Hlavním integrujícím prvkem moravského venkova byla katolická církev.¹⁰

Ve 30. a 40. letech navázala na činnost Fryčajovu, Gallašovu a dalších buditelská generace, k níž patřil zejména F. C. Kampelík, F. M. Klácel, A. V. Šembera a František Sušil. Jejich vlastenecké působení bylo spjato především s Brnem (výjimkou je Šembera – ten působil v Olomouci), které i v tomto ohledu zastínilo Olomouc. První tři jmenovaní přišli na Moravu z Čech. Nebudeme-li zabíhat do podrobností, což není ani cílem této studie, lze jejich působení shrnout jako „šíření idejí národa a vlasti“ po českém způsobu. Tito tři „otcové“ vlastenectví byli jedním ze dvou zdrojů národního vědomí na Moravě. Na to, aby se národní vědomí rozvinulo naplno a byly získány široké lidové vrstvy, bylo třeba buditelů pocházejících přímo z Moravy, kteří by tuto ideu šířili na moravském venkově. Takovými apoštoly se stali katoličtí kněží soustředění kolem Františka Sušila (1804–1868). Nutno podotknout, že oba výše zmíněné proudy nebyly v protikladu, spíše naopak se prolínaly a doplňovaly.¹¹

Nyní je třeba se podívat ještě jednou na rozdíly mezi Moravou a Čechami, tentokrát však již mezi námi sledovanou kategorií – katolickými vlasteneckými kněžími jednotlivých zemí, a charakterizovat je po stránce „ideologické“. V Čechách, kde josefínské osvícenství zapustilo hlubší kořeny,¹² byl vývoj specifický časnějším probuzením národního vědomí, jak již bylo uvedeno výše, a postavou katolického osvícenec Bernarda Bolzana (1781–1848).¹³ U takových autorů jako J. Kadlec,¹⁴ J. Hanzal¹⁵ či R. Zuber¹⁶ převažuje mínění „černo-bílé“, tedy že běžným jevem „vlasteneckého kněze“ v Čechách bylo jakési rozpolcení mezi národem a církví. Takovýto jev charakterizuje nejlépe Hanzal: *Čeští vlastenečtí kněží, kteří příslušeli zároveň k Bolzanovu okruhu i Jungmannově škole, se většinou přimkli k českému obrozenskému programu drobné vlastenecké kulturní a osvětové práce. [...] Pro generaci vlasteneckého duchovenstva je charakteristická náboženská tolerance a poměrně malá horlivost v prosazování víry; řada z nich spíše než práci náboženské dávala přednost práci národní, hospodářské, sociální a charitativní. Tito kněží vykonávali vlastně*

⁹ Tamtéž, s. 25–31.

¹⁰ Tamtéž, s. 31–38.

¹¹ Tamtéž, s. 39, 47–60.

¹² KADLEC, J.: *Dějiny katolické církve*, 3. Olomouc 1993, s. 445.

¹³ ZLÁMAL, B.: *Příručka*, 6, s. 13.

¹⁴ KADLEC, J.: *Přehled*, 2, s. 223.

¹⁵ HANZAL, J.: *Od baroka k romantismu*. Praha 1987, s. 131.

¹⁶ ZUBER, R.: c. d., 2, s. 136–137.

jen to, co bylo nezbytné – povinné bohoslužby, výuku náboženství ve školách, křty, svatby a pohřby. Jejich rezervovaný teologický postoj byl do jisté míry výrazem jejich vnitřního nesouhlasu s programem a metodami katolické restaurace v Rakousku.¹⁷ Naproti tomu moravští kněží-buditelé jsou u těchto autorů líčeni jako ti, u kterých k tomuto procesu nedošlo. B. Zlámal, ač sice připouští českým kněžím větší vliv Bolzanova katolického osvícenství a u některých i převážení lásky k vlasti nad náboženstvím, zdůrazňuje i úlohu kněží-buditelů, kterým se podařilo totéž, co jejich kolegům ze Sušilova okruhu na Moravě – tedy skloubit složku vlasteneckou a náboženskou (církevní).¹⁸

Jak vypadala a čím se vyznačovala ona Sušilova moravská cesta národního obrození? Nejlépe ji poměruje sama její vůdčí osobnost – František Sušil: *Církev a vlast, ty v mojih sestersky miluji se nadrech; každá má půl, každá má moje srdce celé*. Myšlenkovou základnou, ideou, z které sušilovci čerpali, bylo cyrilometodějství.¹⁹ Byla to v podstatě syntéza českého národního vědomí, starého moravského zemského vlastenectví a katolictví.²⁰ Solunští bratři se stali patrony Sušilova programu, který byl chápán jako jejich následování v obrodním díle církve a národa.²¹

Sušil a ani jeho následovníci však svůj „program“ – „církev a vlast“ – nikdy přesně nelymezovali. Toto heslo, jak píše Zlámal, mělo být spíše principem, zásadou, živou poučkou, jasnou ve svém základu a cíli, která nechtěla omezovat předem vymezeným obsahem. V praxi se projevovalo několika znaky. I. Znamenalo nejen přípustnost národně-buditelské složky v životě a práci katolického kněze i laika, nýbrž její zrovnoprávnění se složkou náboženskou, ovšem tak, že církev – jako božská instituce – stála vždy nad pozemskou hodnotou vlasti. II. Bylo namířeno proti státnímu „církevnictví jeseřinskému“, které dusilo svobodný náboženský projev a nepřálo jeho prohloubenosti. Po roce 1848 vypověděli sušilovci boj i liberalismu, který byl pro ně pokračovatelem josefinismu. III. Spojením dvou předcházejících bodů vznikl u sušilovců nový pojem „národnosti posvěcené vírou“. IV. Prostředkem k záchraně víry a národnosti byl dle sušilovců návrat k víře a mravům předků. Právě prostý, nezkažený venkovský lid si zachoval „pravý životní charakter“, jež byl schopný obrodit církev a národ. Odtud tedy obrodný prvek zbožného venkovanství. V. V neposlední řadě sem patřilo i usilování o jeden „cyrilometodějský duchovní celek“ Čech, Moravy a Slovenska a myšlenka sjednocení všech Slovanů v katolické církvi.²²

Působišťem F. Sušila se stal brněnský kněžský seminář, čímž navázal na Kampelíka.²³ Sušil tam roku 1837 přišel jako profesor Nového zákona. Již před tímto datem byl vlastenecky činný, mimo jiné již psal své první básně v „mateřském“ jazyce a sbíral lidové písně.²⁴ I využitím svého pedagogického úkolu vedl své žáky k vlastenectví a půjčováním českých knih a časopisů lásce k české kultuře. Organizoval též tzv. slovanské akademie, tedy jakési studentské (bohoslovecké) schůzky, jejichž náplní bylo zpočátku mluvnické

¹⁷ HANZAL, J.: c. d., s. 131.

¹⁸ ZLÁMAL, B.: *Příručka*, 6, s. 13–17. Jednalo se zejména o kněze sdružené kolem *Časopisu pro katolické duchovenstvo*, jež byl založen roku 1828.

¹⁹ Tamtéž, s. 56–63.

²⁰ ŘEPA, M.: *Moravané*, s. 70.

²¹ ZLÁMAL, B.: *Příručka*, 6, s. 58.

²² Tamtéž, s. 57–63.

²³ Kampelík zde jako student bohosloví od roku 1830 dával svým spolužákům lekce z českého jazyka, půjčoval české knihy a v samotném semináři zřídil českou knihovnu. ŘEPA, M.: *Moravané*, s. 48–49.

²⁴ Více informací k Sušilovi viz VYCHODIL, P.: *František Sušil : Životopisný nástin*. Brno 1898.

cvičení a přednes básní, avšak postupem času se staly veřejnými a přibyla k nim pěvecká a hudební vystoupení. Mimo Sušila se hlavním organizátorem těchto schůzek stal kněz hrabě Bedřich Sylva-Taroucca. Sušil takto Moravě vychoval řadu kněží, kteří v místech svého působitě šířili vlastenecké myšlenky, k nimž dospěli v kněžském semináři. Navíc i po vysvěcení udržovali vzájemnou soudržnost. Mezi jeho žáky nalezneme takové postavy, které později stanuly v popředí národního života na Moravě, jako např. J. E. Bílý, B. M. Kulda, I. Wurm, T. J. Zrzavý a mnoho dalších.²⁵

Zatímco čeští vlastenci se mohli chlubit již ve 30. letech 19. století svou *Maticí českou* (od roku 1831) a katolickým *Dědictvím sv. Jana Nepomuckého* (od roku 1835), Morava žádný ústřední orgán svých vlastenců dosud neměla.²⁶ Ústřední instituce moravských vlastenců vznikla až v červnu 1848 v Brně, v bytě B. Sylvy-Tarouccy – byla nazvána *Jednotou moravskou*. Ta byla již o rok později v dubnu 1849 rozšířena a přeměněna na *Národní jednotu sv. Cyrila a Metoděje*. Měla se stát střediskem české literární tvorby na Moravě. Již v prvním roce své existence měla hned 303 členů, z nichž značnou část tvořili kněží.²⁷ Ale neshody mezi kněžími a ostatními vlastenci, stupňované snad také tlakem brněnského biskupství, způsobily odchod většiny kněží. Ti pak založili svou vlastní organizaci *Dědictví sv. Cyrila a Metoděje* dne 18. dubna 1850,²⁸ po vzoru pražského *Dědictví svatojánského*.²⁹ Jak v samotných stanovách cyrilometodějského *Dědictví* stálo, *Dědictví* zamýšlelo *vést péči o zvedení³⁰ lidu moravského, jakého náš čas požaduje; o zvedení všestranné, avšak na základu víry katolické, s vyloučením všeliké politiky.*³¹ Prostředkem k dosažení tohoto účelu bylo především *spisování a vydávání knih, a sice nejen výhradně náboženských, nýbrž vůbec vzdělávacích, a k duchovním potřebám věku našeho prohlédajících.*³² Do čela *Dědictví* byl zvolen F. Sušil. Tribunou této organizace se stal časopis *Hlas jednoty katolické*. Byl to poměrně významný počín, který byl veden sušilovskou ideou spojení vlastenectví a katolického náboženství. V 50. a 60. letech se zde kromě F. Sušila angažovali i jeho žáci např. B. Sylva-Taroucca, J. Bílý, G. Kalivoda, Tomáš, Jakub a Matěj Procházkové, I. Wurm, F. Paimon, J. Fáborský, K. Šmídek, L. Tidl, B. M. Kulda a mnoho dalších.³³ Druhou nejvlivnější organizací sdružující vlastence na Moravě byla nadnárodní *Jednota katolická*, založená roku 1848 po vzoru německých katolických jednot. *Jednota katolická* byla s *Dědictvím sv. Cyrila a Metoděje* spojena jakousi „personální unií“, neboť zde působili ti, kdo stáli v čele cyrilometodějského *Dědictví*. Tyto dvě katolické organizace odsunuly „světskou“ *Národní jednotu* z roku 1848, v roce 1853 přejmenovanou na *Matici moravskou*, do pozadí.³⁴

²⁵ ŘEPA, M.: *Moravané*, s. 60–65.

²⁶ Určitým pokusem byla Šemberova „Matička moravská“, která však zůstala pouze malou a soukromou organizací. MASÁK, E.: *Dějiny*, s. 12–13.

²⁷ ZLÁMAL, B.: *Příručka*, 6, s. 53.

²⁸ ŘEPA, M.: *Moravané*, s. 100–101.

²⁹ ZLÁMAL, B.: *Příručka*, 6, s. 53.

³⁰ Tj. pozvednutí, probuzení ve smyslu probuzení národního vědomí.

³¹ MASÁK, E.: *Dějiny*, s. 42.

³² Tamtéž.

³³ HANUŠ, J.: *Katolický kněz*, s. 400–401.

³⁴ ŘEPA, M.: *Moravané*, s. 107.

Vidíme tedy, že na Moravě se prosadila syntéza vlastenectví a katolictví F. Sušila a jeho žáků, jež byla vedená ideou cyrilometodějství. Sušil však nepůsobil jenom na ty kněze, kteří procházeli brněnským seminářem, tedy na své žáky. Usiloval o zvýšení kulturní úrovně česky mluvících Moravanů a vzbuzení lásky k vlasti, českému jazyku³⁵ i mezi svými vrstevníky, jež přímo neprošli jeho „pedagogickým“ rukama, čehož je dokladem i tato studie.

Farnost Milotice a Janalíkovy personálie

Kolatura Milotice se nachází v děkanátu Kyjov na jižní hranici Olomoucké arcidiecéze. Novověké dějiny Milotic jsou spjaty zejména se šlechtickým rodem Serenyiů, který koupil místní panské sídlo i s panstvím v roce 1648. Rod Serenyiů se přičinil o obnovu patrimoniá zpusťošeného třicetiletou válkou novým dosídlením obyvatelstva a následným budováním Milotic jako svého reprezentačního sídla v 1. polovině 18. století.³⁶ Právě pod patronací této rodiny byl v Miloticích v letech 1697–1703 vystavěn nový barokní kostel Všeteh svatých,³⁷ namísto starého zchátralého, a Milotice získaly na prestiži i zřízením děkanství ve 2. čtvrtině 18. století.³⁸ K milotické farnosti v této době náležely také přilehlé obce Místrfín, Skoronice, Svatobořice, Vacenovice a Vlkoš.³⁹

Racionalizační snahy císařovny Marie Terezie a jejího syna Josefa II. v duchovní správě zapříčinily, že se již v roce 1759 z farnosti vydělil Vlkoš, kde byla zřízena lokálie,⁴⁰ a v 80. letech bylo zřízeno lokální kaplanství i v Místrfíně s působností také pro Svatobořice.⁴¹ Navíc bylo roku 1784 přeneseno děkanství z Milotic do Kyjova,⁴² avšak milotický farář měl ještě v 1. polovině 19. století titul viceděkana či titulárního děkana.⁴³ Milotickou farnost tedy ve 2. čtvrtině 19. století, právě v době působení P. Vincence Janalíka, tvořily obce Milotice s farním kostelem, Skoronice a Vacenovice, o přibližném počtu 2 000 věřících.⁴⁴

Nutno ještě podotknout, že území kyjovského děkanátu bylo z náboženského hlediska jednoznačně katolické, až na menší komunitu židů. Nekatolíci se zde nevyskytovali. Ale spoň pro představu: k roku 1839 měl děkanát 16 900 katolíků a 694 židů.⁴⁵ V samotných Miloticích pak existovala jen malá židovská komunita, jejíž velikost se pohybovala okolo

³⁵ Tamtéž, s. 75.

³⁶ BOČKOVÁ, M. – SELUCKÁ, V.: *Milotice 1341–1945*. Milotice 2003, s. 11–22.

³⁷ JEŘÁBEK, T.: *Milotice – nová archivní zjištění*. Nепublikováno, ve vlastnictví autora.

³⁸ BOČKOVÁ, M. – SELUCKÁ, V.: c. d., s. 98 a JEŘÁBEK, T.: c. d.

³⁹ *Zprávy z farnosti v Miloticích u Kyjova*. Milotice, leden 1931. Jedná se o periodikum, jež vydával farní úřad Milotice na počátku 30. let 20. století. Dnes upadlo téměř v zapomnění. Redaktorem tohoto „zpravodaje“ byl milotický farář P. Josef Dorazil (1926–1933), který při sepisování oddílů o historii farnosti čerpal z milotických farních kronik. Jednotlivá čísla tohoto periodika se nachází ve vlastnictví autora.

⁴⁰ WOLNY, G.: *Die Markgrafschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert*, 4: *Hradischer Kreis*. Brünn 1846, s. 304.

⁴¹ Tamtéž, s. 302.

⁴² BOČKOVÁ, M. – SELUCKÁ, V.: c. d., s. 225.

⁴³ Zjištěno při analýze milotických matrik. Moravský zemský archiv (= MZA), fond Sbírká matrik, sign. 5631, 5632, 5638 a 5642.

⁴⁴ Srov. LUNGA, V.: c. d., s. 13. Pojem „milotická farnost“ v této studii bude tedy označovat nejenom samotné Milotice, ale též obce Skoronice a Vacenovice.

⁴⁵ *Personalstand der Secular- und Regulargeistlichkeit für das Jahr 1839*. Olmütz 1839.

Pohled na část Milotic před rokem 1911. Vyšší budovy zleva: zámek, škola, fara a kostel.
Zdroj: sbírka autora

Milotická náves s kostelem Všech svatých před rokem 1911. Zdroj: sbírka autora

15 osob.⁴⁶ Milotice můžeme označit za jednu z „bašt katolicismu“. Zcela katolický charakter si farnost podržela přes celé 19. století, prakticky až do poloviny století dvacátého – vždyť ještě v roce 1947 se z 1496 obyvatel hlásilo ke katolickému vyznání 98,93 %.⁴⁷ Podobně na tom byly i zbývající dvě obce, které k farnosti také náležely.⁴⁸

⁴⁶ Srov. LUNGA, V.: c. d., s. 13.

⁴⁷ Z 1496 obyvatel byly jen dvě osoby československého a 10 evangelického vyznání; čtyři osoby byly bez vyznání. KLVAŇA, J. – FINTAJSL, F. – ZLÁMAL, S.: *Kyjovsko*. Kyjov 1948, s. 89.

⁴⁸ Tamtéž, s. 96 a 110.

Dobová podobizna P. Vincence Janalíka (1804–1855).
Zdroj: Římskokatolický farní úřad Milotice. Foto autor

Vincenc Janalík se narodil 21. ledna 1804 v Rymicích u Holešova v rodině sedláka Josefa Janalíka⁴⁹ jako sedmé dítě z deseti. Jako devítiletý nastoupil na tzv. normální školu k piaristům do Kroměříže⁵⁰ a o čtyři roky později, tedy v roce 1817, začal studovat na zdejším piaristickém gymnáziu.⁵¹ V posledním ročníku gymnázia, roku 1821, zemřeli Vincenci oba rodiče.⁵² Následující dvě léta strávil v Mikulově, kde opět u piaristů studoval tzv. filozofii.⁵³ Jak sám ve svých poznámkách píše, tyto dva roky byly pro něj dobou velké finanční nouze. Studia na bohovědném lyceu v Olomouci v letech 1824–1827 prožil již za lepších podmínek.⁵⁴ Soudobá praxe teologických seminářů byla taková, že vydržování alumnů si mohly ústavy dovolit jen jeden nebo dva roky (z celkových 4 let studia) a zbývající léta se musel student živit sám.⁵⁵ Janalík se tak první tři roky studia živil vyučováním dětí po domech (stejně jako v Mikulově) a až čtvrtý rok byděl v semináři.⁵⁶

⁴⁹ MZA, fond Sbirka matrik, sign. 8368.

⁵⁰ FÚMA, Matrica, Rerum, Fructuum..., fol. 107.

⁵¹ SOkA Kroměříž, fond Piaristické gymnázium Kroměříž, inv. č. 6 (kniha žáků).

⁵² FÚMA, Matrica, Rerum, Fructuum..., fol. 107.

⁵³ SOkA Břeclav, fond Filosofické lyceum Mikulov, kn. 1, inv. č. 1.

⁵⁴ FÚMA, Matrica, Rerum, Fructuum..., fol. 108.

⁵⁵ ZLÁMAL, B.: *Přiručka*, 5 (Olomouc 2008), s. 385.

⁵⁶ FÚMA, Matrica, Rerum, Fructuum..., fol. 108.

Na kněze byl Janalík vysvěcen 22. září 1827⁵⁷ a tím se stal prvním knězem pocházejícím z Rymic.⁵⁸ Poté byl hned poslán na místo kooperátora do Milotic k faráři Filipu Pokornému. V této funkci setrval celých 19 let. Kooperátorem zůstal tak dlouho z toho důvodu, že minimálně od poloviny 30. let jeho farář trpěl dnou a chorobou očí a na Janalíka tím pádem spadala prakticky většina duchovní péče ve farnosti.⁵⁹ Po oněch 19 letech „kooperátorování“ se stal roku 1846 lokalistou ve Skřipově u Opavy. Avšak po roce byl povolán zpět do Milotic, kde farář Pokorný právě odešel na odpočinek do Bzence (ovšem až do jeho smrti v roce 1856 mu zůstal titul milotického faráře) a Janalík byl v listopadu 1847 ustanoven administrátorem farnosti „in spiritualibus et temporalibus“. Na postu administrátora setrval až do své smrti v roce 1855.

Kontakt s Františkem Sušilem

Aby bylo možné Janalíka označit pojmem „sušilovec“ a vřadit jej do Sušilovy družiny, je nezbytné prokázat jeho kontakt s F. Sušilem a přijetí a uskutečňování Sušilova hesla „církev a vlast“ Janalíkem.

Františka Sušila (1804–1868) znal Janalík již od dob svého studia na piaristickém gymnáziu v Kroměříži v letech 1817–1821, kde byl Sušil jeho spolužákem.⁶⁰ Pak nastává období, v němž se nedochovaly žádné doklady jejich vzájemného styku, ať již osobního nebo písemného. Tato doba mlčení je prolomena až Janalíkovými dopisy z let 1845–1854, které se dochovaly ve sbírce listů Pavla Vychodila.⁶¹ Avšak charakter první korespondence nasvědčuje tomu, že pisatelé byli ve vzájemném kontaktu již delší období. S největší pravděpodobností tak mohl Janalík pomáhat Sušilovi se sbíráním lidových písní z Milotic a okolí, jež se v Sušilově sbírce nacházejí.⁶² Sám Janalík zřejmě hrál na akordeon, v jeho pozůstalosti se dva takovéto nástroje nacházely.⁶³ Z Janalíkových dopisů je také možno vyčíst, že se snažil navštěvovat Sušila každoročně.⁶⁴ Naopak Sušil na počátku 50. let Janalíka dvakrát vybízel, aby přijel na sjezd *Jednoty katolické* do Brna, které však Janalík nebyl

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ To uvádí inventář k fondu Archiv obce Rymice v SOKA Kroměříž. OLŠINA, M.: *Archiv obce Rymice 1622–1945 (1952)*. Kroměříž 2003.

⁵⁹ Proč Janalík zůstal tak dlouho kooperátorem, nebylo až doposud známo. Jisté vysvětlení ale podává dopis arcibiskupa Chotka, v němž se dozvídáme, že Janalík se měl roku 1836 stát administrátorem lokálie v Mistríně a na jeho místo měl nastoupit čerstvě vysvěcený kněz Anton Jurčzik. Ale poněvadž dnou a chorobou očí postižený farář Pokorný musel přenechat veškerou duchovní péči kooperátorovi, připadalo arcibiskupovi nesmyslné vyměnit zkušeného a spolehlivého Janalíka za nezkušeného Jurčzika. ZAOP, fond ACO, kart. 3148, farnost Milotice.

⁶⁰ Fratišek Sušil byl v letech 1817–1818 na piaristickém gymnáziu v Kroměříži nejprve zapsán jako soukromý student a od roku 1819 navštěvoval gymnázium prezenčně. SOKA Kroměříž, fond Piaristické gymnázium Kroměříž, inv. č. 4.

⁶¹ VYCHODIL, P.: *Z doby Sušilovy: Sbírka dopisů*. Brno 1917. Je zde celkem deset Janalíkových dopisů adresovaných Sušilovi. Jedná se o dopisy ze 7. ledna 1845, 1. června 1845, 5. listopadu 1845, 5. ledna 1846, 27. února 1847, 6. ledna 1850, 3. března 1850, 4. prosince 1851, 20. ledna 1853 a z 26. ledna 1854.

⁶² První Sušilova sbírka vyšla roku 1835 a druhá roku 1840. VYCHODIL, P.: *František Sušil*, s. 62 a dále.

⁶³ FŮMA, Testament-Abschrift, 14. Julii 1855. Že se jednalo o dva kusy, potvrzuje i inventář, pořízený po Janalíkově smrti. FŮMA, Inventar, 3. August 1855, položka č. 55. Janalík byl osobou nadanou po všech stránkách – kromě literárního talentu, o němž bude řeč níže, a pravděpodobného talentu hudebního, dále ve svém volném čase maloval obrazy, dovedl zlatit sochy a ovládal přinejmenším základy řečtiny a italštiny (češtinu, němčinu a latinu neuvádím, neboť ty byly každodenní nutností v duchovní správě této doby).

⁶⁴ Zejména je to patrné z dopisů z 6. ledna 1850, 20. ledna 1853 a 26. ledna 1854.

členem. Janalík omluvil svou neúčast v prvním případě pastoračním vytižením⁶⁵ a v případě druhém „chůravostí“.⁶⁶

Vlast – vlastenectví

Výkaz z olomouckého semináře z roku 1824 nás informuje o tom, že Janalík ovládal jak němčinu, tak češtinu.⁶⁷ V pozdější kněžské službě však převažovala němčina jako úřední jazyk a to především ve psané formě, zatímco češtinu používal zejména při styku s farníky. Jiskrou, která v Janalíkovi vzbudila touhu po zlepšování svých znalostí české gramatiky a především po vlastním sepsování knih v češtině, byl samotný Sušil. Příkladem budiž část Janalíkova dopisu z 1. června 1845 Sušilovi: *Nemohu se též dosti nadívat Vaším starostlivým slovům, mého vzdělání v mateřské řeči se teykající [...]. Poznávám k mému nemalému zármutku, že pozdě, ach až příliš pozdě k cvičení tomuto se schyluji [...]*.⁶⁸

Janalíkovu vlasteneckou činnost můžeme pozorovat zejména v jeho literární tvorbě, jež je orientována výrazně antiprotestantsky.⁶⁹ Podle B. Zlámala lze toto „zaměření“ interpretovat jako reakci na německo-katolické reformní hnutí z počátku 40. let 19. století, vedené bývalými katolickými kněžími Janem Rongem a Janem Czerskim. Ronge, odpadlík od katolicství, a Czerski, známý svými útoky na papežství, úctu svatých, latinskou bohoslužbu a celibát, založili roku 1845 „Deutsch-katholische Kirche“,⁷⁰ která ovlivnila pozdně-josefínsko-osvícenské postoje u nás a v Rakousku.⁷¹ Janalíkovy knihy, jak uvádí *Literární Morava*, vykazují „typické znaky kněžské tvorby, v níž snaha o propagaci katolicismu zcela podrývá umělecké schopnosti spisovatele“.⁷²

Janalíkovou knižní prvotinou byla roku 1844 novela *Katolické náboženství pravé utěšení* (později pod stručnějším názvem *Rodina Důvěrova*).⁷³ Pak následoval v roce 1845 překlad německého katechismu s názvem *Která církev jest církev Kristova?*⁷⁴ Tato kniha byla především určena místům, kde docházelo ke střetu mezi konfesemi⁷⁵ nebo kde hrozily masovější přestupy k protestantismu.⁷⁶ U druhé Janalíkovy povídky *Dvanáctero přátel*,

65 VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 120–123, dopis Sušilovi z 20. ledna 1853.

66 Tamtéž, s. 123–124, dopis Sušilovi z 26. ledna 1854.

67 ZAOPO, fond Arcibiskupský kněžský seminář Olomouc, kart. 21, rok 1824.

68 VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 109–111.

69 ZLÁMAL, B.: *Příručka*, 6, s. 25.

70 Tamtéž, s. 20–25.

71 WINTER, E.: *Josefínismus a jeho dějiny*. Praha 1945, s. 321.

72 KUBÍČEK, T. a kol.: *Literární Morava. Vlastivěda moravská: Země a lid*. Nová řada, 11. Brno 2002, s. 106.

73 Tamtéž. Bohumil Zlámál uvádí nesprávný rok edice díla, a sice 1847. ZLÁMAL, B.: *P. Vincenc Janalík*. S. I., s. d., s. 14 (jedná se o Zlámálův nepublikovaný strojopis o počtu 26 stran, který sepsal o Janalíkovi při svém pobytu v Kyjově na základě dostupných a obecně známých pramenů; ve vlastnictví autora; k větší charakteristice Zlámalovy studie viz LUNGA, V.: c. d., s. 7). Do roku 1883 vyšla novela ještě šestkrát. HALOUZKA, J.: *Pohledy do života církevního a vlasteneckého na Moravě*, 2. Praha 1913, s. 154.

74 *Časopis pro katolické duchovenstvo*, 1845, č. 3, s. 601. Dílo pak vyšlo ještě v Praze roku 1849 jako *Jediná katolická pravda. Katechismus z ohledu rozporných otázek pro katolíky a roku 1857 v Olomouci pod názvem Pravda jediná katolická, aneb potřebné a spasitelné otázky o hlavních částkách pravého křesťanského náboženství, a krátké odpovídání a vysvětlení písem sv.* ZLÁMAL, B.: *Příručka*, 6, s. 194.

75 *Časopis pro katolické duchovenstvo*, 1845, č. 3, s. 601.

76 VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 108–109, dopis Sušilovi ze 7. ledna 1845.

posléze nazvané jenom *Přátelé*,⁷⁷ není znám rok vydání. Na základě Janalíkových dopisů je možno ji klást nejpozději na přelom let 1846/1847. Nejedná se však až o rok 1878, jak uvádí B. Zlámal.⁷⁸ Posledním, zároveň však nejúspěšnějším Janalíkovým dílem, které vyšlo,⁷⁹ je novela *Věrná Róza* z roku 1849, v níž varuje před smíšeným manželstvím katolíčky a protestanta.⁸⁰ Kniha byla o dva roky později přeložena také do slovenštiny, a to Michalem Chlebákem.⁸¹

Z řad odborné veřejnosti byly Janalíkovy knihy často kritizovány, ať již se jednalo o *Časopis pro katolické duchovenstvo*⁸² nebo o jednoho z dalších sušilovců Tomáše Procházku.⁸³ Nicméně Janalík v dopisech Sušilovi mnohokrát zdůrazňuje, že jeho díla jsou určená především prostému lidu. Jak nasvědčují poznámky v dopisech nebo Halouzkovu pojednání o sušilovcích,⁸⁴ Janalíkovy knihy se u venkovského obyvatelstva těšily velké oblibě. Zlámal Janalíka označuje titulem *první realistický povídkář moravský, od kterého se učili pozdější povídkáři z řad kněží jako Kulda, Ehrenberger či Václav Kosmák*.⁸⁵ Kromě toho byl Janalík i pisatelem článků do olomouckého časopisu *Cyryll a Method*⁸⁶ a brněnského *Hlasu jednoty katolické*.⁸⁷

František Sušil pomáhal Janalíkovi i s korekcí jeho překladu německého katechismu a snad i při druhém vydání *Rodiny Důvěrovy* (na základě dopisů je možno se také domnívat, že to byl právě Sušil, kdo přiměl Janalíka k tomuto prostšímu názvu).⁸⁸ Na oplátku zaslal Janalík Sušilovi roku 1847 povídku o Ondrášovi a několik lidových písní ze Skřipova.⁸⁹

Kromě kontaktu se Sušilem a kritikem svých děl Tomášem Procházkou navázal P. Janalík kontakty i s dalšími sušilovci. Prokazatelně se jedná o hraběte Sylvu-Tarouccu, který

77 KUBÍČEK, T. a kol.: c. d., s. 106–107.

78 ZLÁMAL, B.: *P. Vincenc Janalík*, s. 14. Rovněž Literární Morava klade její vznik do roku 1847. KUBÍČEK, T. a kol.: c. d., s. 106–107.

79 Janalík sepsal ještě před rokem 1853 další dílo s názvem *Deodat*. Zmiňuje se o něm například v dopisech Sušilovi z 20. ledna 1853 a 26. ledna 1854. Za Janalíkova života však nebylo vydáno, a pokud je mi známo, nevyšlo ani po jeho smrti dílo.

80 KUBÍČEK, T. a kol.: c. d., s. 107. Kniha vyšla do roku 1872 ještě třikrát. *Časopis pro katolické duchovenstvo*, 1850, č. 1, s. 147.

81 Tato slovenská verze vyšla v roce 1851 v Pešti. *Cyryll a Method*, 1852, č. 1, s. 8. *Cyryll a Method* byl slovenský časopis vydávaný v Banské Štiavnici. Časopis se stejným názvem vycházel i v Olomouci – viz poznámka č. 86.

82 Např. recenze novely *Věrná Róza* v *Časopis pro katolické duchovenstvo*, 1850, č. 1, s. 147–152.

83 Na Procházkovu nepříznivou reakci si stěžuje Janalík např. v dopise Sušilovi z 27. února 1847. VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 114–115.

84 HALOUZKA, J.: c. d., s. 151–157.

85 ZLÁMAL, B.: *P. Vincenc Janalík*, s. 14–15.

86 *Cyryll a Method* byl časopis založený roku 1849 T. Bečákem, J. Lyskou a baronem Königsbrunnem. Zanikl však již v roce 1850. Janalík do něj zaslal celkem čtyři povídky: *Kněz a nemocný na koleru*, *Kapla swatého Rocha u Kygowa*, *Hody a Pobožný hrabě*. Aby nedošlo k záměně se stejnojmenným časopisem uvedeným v poznámce č. 81, bude vždy při citaci tohoto periodika v závorce zkráceně uvedeno místo vydávání (Ol.).

87 Tento časopis se roku 1850 stal oficiálním orgánem *Dědictví sv. Cyrila a Metoděje*. Janalík v něm publikoval od dubna 1850 do listopadu 1852. Jednalo se zejména o krátké povídky či eseje: *Hluboká studně*, *Dalekowěst (telegraf)*, *Co jest život nynější?*, *Zpověď velikonoční* a *Wýtečný obraz*. Rovněž v něm informoval o dění ve své farnosti v oddíle *Zprávy Církevní*.

88 VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 108–109 a 111–112, dopisy Sušilovi ze 7. ledna 1845 a 5. listopadu 1845.

89 Tamtéž, s. 114–115, dopis Sušilovi z 27. února 1847.

měl roku 1847 darovat ornát pro „Janalíkův“ kostel ve Skřipově.⁹⁰ Ve stejné době také Janalík zaslal kooperátorovi Ondřeji Brázdilovi⁹¹ v Nákle svůj spis *Láska* ke kontrole (snad první verze *Věrné Rózy*), nechtěje Sušila *ustavičně obtěžovat*.⁹² Dalším byl Ludvík Tidl, děkan v Újezdě a jeden ze zakladatelů *Dědictví sv. Cyrila a Metoděje*. Tidl byl Janalíkovým spolužákem na bohovědném lyceu v Olomouci a právě on byl v září 1852 organizátorem setkání těchto spolužáků při příležitosti jejich 25. výročí vysvěcení na kněze, na němž byl přítomný i Janalík. Ten tento den označil za jeden z nejkrásnějších ve svém životě.⁹³ A v neposlední řadě Janalík působil i na člena mladší generace sušilovců P. Františka Webera,⁹⁴ který byl v Miloticích v letech 1854–1855 nejprve kooperátorem právě u Janalíka a pak v letech 1856–1906 milotickým farářem.

Dokladem opožděného katolicko-vlasteneckého probuzení, potažmo neexistence žádného ústředního katolicko-vlasteneckého orgánu na Moravě, ke kterému by se moravští kněží-buditelé mohli hlásit, je fakt, že se Janalík ve své touze podporovat katolické vlastenectví obrátil na *Dědictví sv. Jana Nepomuckého* do Prahy. Dne 24. září 1845 se stal členem třetí třídy tohoto spolku.⁹⁵ I Janalíkova *Věrná Róza* byla vydána v *Dědictví svatojánském*.⁹⁶

Janalík byl také knězem, který cítil sepětí i s vlasteneckým hnutím ve své (arci)diecézi. Jakmile vznikl v Olomouci roku 1849 časopis *Cyrril a Method*, zaslal do něj své čtyři poměrně obsáhlé povídky. Když pak ale vzápětí tento „domácí“ časopis zanikl,⁹⁷ zaměřil Janalík svůj pohled na Brno, odkud sálala větší stabilita. Již 20. dubna 1850 vyšla v brněnském *Hlasu jednoty katolické* první Janalíkova povídka a v listopadu téhož roku se zasláním 10 zl. stal členem *Dědictví sv. Cyrila a Metoděje* v Brně.⁹⁸ Zasláním dalších příspěvků v první polovině roku 1852 se stal dokonce členem první třídy tohoto spolku.⁹⁹

Právě Janalíkovým přičiněním se milotická fara stala ve 40. letech na Kyjovsku oním „ohniskem vlasteneckého ruchu“, jak tuto skutečnost označuje J. Kadlec.¹⁰⁰ Z dopisu 1. června 1845 se totiž dozvídáme, že Janalík *ve celém okolí nemá bratra, s kterým by v těchto věcech v [...] společnost vkročiti mohl*, což mu bylo překážkou i v odebírání (pražského) *Časopisu pro katolické duchovenstvo*.¹⁰¹ Janalík se ale nevzdal a na počátku roku 1846 poprosil Sušila o zaslání jeho *Hymnů církevních*, aby je *bratřím ukázati, a snad i udati mohl. Předce se kdosi najde i v našem [kyjovském – pozn. aut.] děkanátu, že, ač jest tak málo mi-*

⁹⁰ Tuto skutečnost zmiňuje v dopise Sušilovi z 27. února 1847.

⁹¹ Ondřej Brázdil (1814–1872), kněz a vlastenec. Dostupné on-line na <http://www.dolni-poolsavi.cz/hradcovice> [cit. 1. 2. 2011].

⁹² VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 114–115, dopis Sušilovi z 27. února 1847.

⁹³ Tamtéž, s. 120–123, dopis Sušilovi z 20. ledna 1853.

⁹⁴ František Weber (1826–1908), kněz, povídkář, zemský a říšský poslanec. HURT, R. a kol.: *Vlastivěda moravská: Kyjovsko*. Brno 1970, s. 244.

⁹⁵ VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 111–112, dopis Sušilovi z 5. listopadu 1845.

⁹⁶ *Časopis pro katolické duchovenstvo*, 1850, č. 1, s. 147. Janalíkovy knihy vycházely také u Škarniela ve Skalici a u Eduarda Hölzla v Olomouci.

⁹⁷ Časopis zanikl již roku 1850, tedy rok po svém vzniku. I tak může být tento časopis, jak napovídá jeho samotný název, dokladem šíření ideje cyrilometodějství.

⁹⁸ *Hlas jednoty katolické*, 1850, č. 46.

⁹⁹ Tamtéž, 1852, č. 10.

¹⁰⁰ KADLEC, J.: *Přehled*, 2, s. 190.

¹⁰¹ VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 109–111.

lovníku *materské řeči mezi nimi, je sobě zamiluje*.¹⁰² K podpoře vlastenectví Janalík vybudil i své farníky. Nejprve za neexistence ústředního moravského vlasteneckého orgánu získal některé své ovečky pro *Dědictví sv. Jana Nepomuckého* v Praze – tomuto spolku odeslal roku 1848 (vybranou) částku 80 zl.¹⁰³ a roku 1851 a dvakrát roku 1853 zaslal do Prahy soupis členů svatojánského *Dědictví*.¹⁰⁴ Po vzniku brněnského *Hlasu jednoty katolické* rozšířil nejpozději ke konci roku 1849 mezi farníky dva exempláře tohoto časopisu.¹⁰⁵ Píše k tomu: *Mne to těší, že lidé takové zprávy rádi čtou, a až budou celý ročník pospolu míti, dají si jej svázat, pro budoucí potřebu*.¹⁰⁶ Sám Janalík odebíral jeden exemplář *Hlasu*, „národní noviny“ (není ovšem jasné, jestli se jedná o *Národní noviny* Karla Havlíčka Borovského) a spolu s kyjovským piaristickým superiorem odebíral německé noviny *Lloyd*.¹⁰⁷ Určitě i Janalíkovým přičiněním milotičtí farníci podpořili *Dědictví sv. Cyrila a Metoděje* v období od roku 1850 do Janalíkovy smrti v červenci 1855 sumou 350 zl.¹⁰⁸ Svým příkladem rovněž povzbudil svého kooperátora Josefa Vychodila, který se v prosinci 1851 stal členem cyrilometodějského *Dědictví*. O Janalíkově vlastenecké jedinečnosti a významu v regionu svědčí také to, že v prosinci 1851 přistoupila k *Dědictví* i rodina z Ratíškovic (vzdálena od Milotic asi 3 km) z dubňanské farnosti (brněnská diecéze) – 4. prosince 1851 totiž tato rodina přišla na milotickou faru s prosbou, aby Janalík odeslal jejich 10 zl. na účely *Dědictví*.¹⁰⁹

Církev – náboženská činnost

Etapa na poli zbožnosti a církevního života vůbec, a to nejen na Moravě, kde pomalu na scénu přicházela první sušilovská generace, může být charakterizována jako postupné vymaňování se z „pout“ josefinství. Císař František I. (1792–1835) lavíroval v církevní politice – na jedné straně hledal v církvi oporu proti pronikajícímu liberalismu a revolučním myšlenkám, na straně druhé odmítal přílišný vliv papežského stolce. Církev si získával určitými ústupky od josefinských opatření a tím bylo umožněno pronikání katolické restaurace.¹¹⁰ S císařem Ferdinandem I. (1835–1848) přišlo ještě těsnější sepětí s katolickou církví. Navíc na Moravě, podle R. Zuberu, josefinsko-osvícenské ideje nezapustily hluboké kořeny.¹¹¹ Kroky ve smyslu katolické restaurace podnikli již olomoučtí arcibiskupové Rudolf Jan (1819–1831), Ferdinand M. Chotek (1831–1836) a zvláště pak

¹⁰² Tamtéž, s. 112–113, dopis Sušilovi z 5. ledna 1846.

¹⁰³ Tato skutečnost byla zjištěna údaji ve správním protokolu za rok 1848. FÚMA, Gestions-Protocoll bei der Pfarre zu Milotitz im Jahre 1848. Případné odeslané částky z předchozích, nebo následujících let se mi nepodařilo nalézt.

¹⁰⁴ Zmínka o soupisu pro rok 1851 je uvedena ve správním protokolu. FÚMA, Gestions-Protocoll im Jahre des Herrn 1851, 1852. O prvním soupisu z roku 1853 se dozvídáme z dopisu Sušilovi z 20. ledna 1853 a o druhém opět ze správním protokolu. FÚMA, Gestions Protokoll für das Jahr 1853.

¹⁰⁵ Srov. dopis Sušilovi z 6. ledna 1850. VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 116–117.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Jedná se o příspěvky až od prosince 1854 do července 1855 – viz *Hlas jednoty katolické*, 1854, č. 49–1855, č. 39. Dle předchozích čísel milotičtí farníci nezaslali nic.

¹⁰⁹ VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 119–120, dopis Sušilovi ze 4. prosince 1851.

¹¹⁰ WINTER, E.: c. d., s. 368–369.

¹¹¹ ZUBER, R.: c. d., 2, s. 152–153.

Maxmilián J. Sommerau-Beckh (1836–1853). Podobně tak činili i brněnští biskupové František A. Gindl (1832–1841) a Antonín A. Schaffgotsch (1842–1870).¹¹²

U venkovského lidu na Moravě, lépe řečeno v jeho mentalitě, přetrvávala v téměř nezměněné podobě předjosefinská forma zbožnosti, tedy tereziánské baroko. Jednoduše řečeno, josefinské myšlenky byly záležitostí vzdělaných vrstev a šířily se německým jazykem, kterému prostý lid nerozuměl, a díky svému konzervatismu ani rozumět nechtěl. *Lid tedy žil dále a nerušeně zvyklostmi tereziánského baroka*,¹¹³ jež stavělo na čtyřech hlavních pilířích: na úctě k eucharistii, důvěře v Kristův kříž, mariánské úctě a úctě ke svatým.¹¹⁴ Také sušilovští kněží pocházeli povětšinou z těchto venkovských vrstev, kterou B. Zlámál označuje pojmem *nová sociálně-obrodná základna církve*. Zlámál tuto novou „základnu církve“ charakterizuje takto: *Kněžstvo vycházející ze selského lidu bylo církvi zdravým živlem. Neodcizovalo se svému původu, netoužilo po vysokých úřadech, ale žilo s venkovem a toužilo jej pozvednout [...] především nábožensky a mravně*. K tomu se brzy připojila tužba v *duchu nového romantického pojetí vlasti, národa a lidu probudit tento lid národně*.¹¹⁵ Samotný Janalík, jak bylo uvedeno výše, pocházel z této venkovské vrstvy.¹¹⁶

Sušilovci v rámci cyrilometodějské ideje a ve svém zaměření se na „venkov“, jenž byl pro ně „silou a nezkaženým jádrem národa“, usilovali o obnovení hostýnských a velehradských poutí, neboť právě Hostýn a Velehrad pro ně představovaly místa, kde se shromaždovali *zbožní venkované, v oddané lásce k Bohu a ke své vlasti*.¹¹⁷ A tak došlo roku 1845 ke „znovuvysvěcení“ hostýnského chrámu, který byl v roce 1787 zrušen Josefem II.¹¹⁸ Těto slavnosti byly přítomny takové postavy jako F. Sušil, G. Wolný, B. Dudík, L. Tidl, T. Procházka, T. Bečák a další a rovněž i P. Janalík přišel se svými farníky z Milotic.¹¹⁹ Putování milotických v čele s Janalíkem můžeme předpokládat i vícekrát, jelikož jedním z jeho tří nejkrásnějších dní v životě byl ten, *když [...] kázal na Hostýně*.¹²⁰

Projevem určitého „misijního ducha“ a „mravně-buditelských snah“ nejen katolických kněží¹²¹ bylo brojení proti rozšířenému alkoholismu, zvláště pak proti požívání kořalky. Duchovenstvo kolem poloviny 19. století bojovalo proti tomuto nešvaru především zaklá-

¹¹² ZLÁMAL, B.: *Příručka*, 6, s. 17–18.

¹¹³ Tuto skutečnost uvádí hned několik autorů. KADLEC, J.: *Přehled*, 2, s. 182; MEDEK, V.: *Cesta české a moravské církve staletími*. Praha 1982, s. 286; ZLÁMAL, B.: *Příručka*, 5, s. 402, 6, s. 17.

¹¹⁴ ZUBER, R.: c. d., 2, s. 208ff.

¹¹⁵ ZLÁMAL, B.: *Příručka*, 6, s. 25–26.

¹¹⁶ Prvkům zbožnosti v 1. polovině 19. století, právě na příkladu P. Vincence Janalíka a milotické farnosti, jsem se věnoval ve své bakalářské práci. V následujících odstavcích budu popisovat jen ty skutečnosti, které demonstrují Janalíkovo sušilovectví. Srov. LUNGA, V.: c. d., s. 34–48. Zde jsem poukázal na možnou kontinuitu čtyř prvků barokní rakouské zbožnosti (pietas austriaca), jež byly vyjmenovány výše.

¹¹⁷ ZLÁMAL, B.: *Příručka*, 6, s. 60–61.

¹¹⁸ ZUBER, R.: c. d., 2, s. 290.

¹¹⁹ *Cyrill a Method (Ol.)*, 1849, s. 329–330.

¹²⁰ VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 120–123, dopis Sušilovi z 20. ledna 1853. A rozhodně se tak nestalo v den „znovuvysvěcení“ hostýnského chrámu. I když byla mimo chrám pronesena ještě tři kázání „v moravské“ řeči a jedno v němčině, Janalík mezi kazateli uveden není – viz *Cyrill a Method (Ol.)*, 1849, s. 329–330.

¹²¹ Proti alkoholismu bojovali také duchovní z jiných konfesí. Příkladem může být evangelický pastor Daniel Sloboda. FIŠER, Z.: *Evangelický duchovní: Příklad Daniela Slobody*. In: FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. (eds.): *Člověk*, s. 407–418.

dáním tzv. spolků střídmosti. Jejich členové se zavazovali k umírněnosti v pití piva a vína a k úplné zdrženlivosti od destilátů, skládali v kostele před oltářem slavnostní slib, přitom se zpívala píseň o kořalce¹²² a poté byli slibující knězem zapsáni do zvláštního seznamu.¹²³ V Miloticích byl takovýto spolek založen roku 1845 (v Čechách první spolek založil královohradecký biskup Hanl roku 1853).¹²⁴ Dochoval se i seznam členů tohoto spolku.¹²⁵ Slib v milotické farnosti složilo 3. července 1848 1136 mužů a žen. Rovněž v době působení ve Skřipově (1846–1847) bojoval Janalík proti nadměrné konzumaci alkoholu a to přinejmenším formou kázání.¹²⁶ Janalík byl za tuto iniciativu pochválen v 10. čísle časopisu *Hlas jednoty katolické* roku 1850.¹²⁷ Avšak v této době začala již menší část osob od slibu odpadat. Janalík o tom píše Sušilovi: *že prý panáček (já) dovolil, což sem musel z kazatelně prohlásiti, a sebe zahájiti. S 1 000 duší doufám, že věrně slib drží [...]*.¹²⁸ I přesto milotickou farnost nepostihla větší pohroma opilství.¹²⁹

Fenomén svatých Cyrila a Metoděje se nevyznačoval jen uctíváním těchto dvou světců jako „otců národa“, ale stal se také ideou „šíření křesťanské víry“, tedy misíí. To se promítlo do snah sušilovských kněží zřizovat, a pokud již existovaly, tak ještě více podporovat, spolky na podporu zámořských misíí či misíí mezi „oddělenými“ (myšleno konfesijně) Slovaný.¹³⁰ V Miloticích byla prvním spolkem toho druhu tzv. Leopoldinská nadace (*Leopoldinen-Stiftung*),¹³¹ založená zde již roku 1830. Nadace podporovala katolické misie v severní Americe. O Leopoldinském spolku v Miloticích referoval Janalík v *Hlasu jednoty katolické*.¹³² Od založení nadace v Miloticích do března 1850 odeslala milotická farnost na tyto účely částku 908 zl. k. m.,¹³³ avšak ke konci roku 1850 vzrostla tato částka (nepochybně Janalíkovým přičiněním) již na 1 014 zl. 53 kr. k. m.¹³⁴ V následujících letech pak farnost každoročně odesílala částku asi 60 zl. k. m. na tyto účely.¹³⁵ Kolem roku 1850

122 ZLÁMAL, B.: *P. Vincenc Janalík*, s. 4. Janalík vlastnil přinejmenším dva různé exempláře této písně. VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 111.

123 ZLÁMAL, B.: *Příručka*, 6, s. 195–198.

124 Tamtéž, s. 196.

125 FÚMA, Poznacenání slibu zdrženstnosti a střídmosti ve farnosti Milotické 1845. Seznam je psán česky a z velké části do něj zapisoval Janalík. V tomto „registru“ jsou vždy uvedeny údaje: jméno a stav slibujícího, den slibu a kněz, který slib přijímal.

126 VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 114–115, dopis Sušilovi z 27. února 1847.

127 *Hlas jednoty katolické*, 1850, č. 10.

128 VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 117–119, dopis Sušilovi z 3. března 1850.

129 Toto uvádí Václav Štastný. Díky tomu i milotické děvčata byly prý proto oblíbené a vyhledávané jako dobré hospodyně. Z Janalíkovy doby údajně pochází toto rčení: *Ať má něco lebo nic, enom dyš je z Milotic*. ŠTASTNÝ, V.: P. Vincenc Janalík, povídkář a spisovatel. *Malovaný kraj* 23, 1997, č. 3, s. 20.

130 ZLÁMAL, B.: *Příručka*, 6, s. 211–214.

131 Rakouská Leopoldinská nadace (či spolek) na podporu misíí v Americe byla založena ve Vídni po roce 1828 z popudu generálního vikáře a pozdějšího biskupa v Detroitu Jana Bedřicha Reseho. Byl pojmenován podle brazilské královny Leopoldiny, rozené rakouské arcikněžny. Každoročně vydávala nadace brožuru se zprávami a s přehledem příjmů a výdajů těchto misíí. ZLÁMAL, B.: *Příručka*, 6, s. 217. I na milotické faře se dochovalo asi 15 takovýchto sešitů.

132 *Hlas jednoty katolické*, 1851, č. 6.

133 VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 117–119, dopis Sušilovi z 3. března 1850.

134 *Hlas jednoty katolické*, 1851, č. 6.

135 Zjištěno díky údajům ve správních protokolech farnosti uložených ve farním úřadu v Miloticích. Více informací o fungování Leopoldinského spolku nejen v Miloticích viz LUNGA, V.: c. d., s. 39–40.

měla Leopoldinská nadace v Miloticích asi 100 členů.¹³⁶ Dalším spolkem na podporu misí, tentokrát v Africe, byl v Miloticích Spolek Panny Marie pro misionáře ve střední Africe (*Marien-Verein zur Beförderung der katolischen Mission in Zentral-Afrika*),¹³⁷ který byl ve farnosti založen po roce 1851. Zdá se však, že se ve farnosti nijak zvláště neuchytil.¹³⁸ Z dalších spolků fungovaly s Janalíkovým přičiněním ještě dva, u kterých ale nebylo možné přesně definovat jejich funkci: *Svatojánský a Cyrillovský*.¹³⁹ Spolkem „cyrillovským“ mohlo být *Bratrstvo sv. Cyrila a Metoděje* vytvořené za účelem sjednocení katolíků a pravoslavných, fungující jen na bázi modlitební,¹⁴⁰ a spolkem „svatojánským“ snad jakési uskupení farníků, kteří podporovali *Dědictví sv. Jana Nepomuckého* (že zde takováto podpora byla, jsem uvedl již výše).¹⁴¹

Určitým dokladem kontinuity barokní zbožnosti v době prvních sušilovců – navazující na ony 4 pilíře – bylo mimo jiné i zavádění nových pobožností. Jako příklad zde můžeme uvést pobožnost křížové cesty (v Miloticích rovněž pěstovaná),¹⁴² zavádění májových pobožností či pobožnosti sv. růžence. Poslední jmenovaný růženec se dříve modlil soukromě i společně v kostele, obzvláště v adventu a postu. Na popud biskupských konzistoří však byla od 40. let 19. století zakládána *Bratrstva živého růžence*, jejichž členové byli rozděleni do „růží“ asi po 15 osobách a společně odříkávali tuto modlitbu.¹⁴³ V milotické farnosti bylo toto *Bratrstvo* také založeno. Janalík v březnu 1850 hodnotí jeho stav následovně: *Růženec se víc a více zmáhá, počet nábožně smyšlících roste [...] žádný je nezapisuje, jen každá růže 15 osob má svůj rejstříček. Co mi známo, bude osob v Růženci okolo 500. Poslední neděli v měsíci se s nimi v kostele modlívám, a lístky se střídají*.¹⁴⁴

V návaznosti na předchozí odstavec o kontinuitě barokní mentality můžeme u samotného Janalíka spatřit jisté „barokní gesto“, v němž chce osoba zdůraznit *hněv, rozhodnost, majestát, svou autoritu*.¹⁴⁵ Stalo se tak v souvislosti s asi nejvýznamnějším Janalíkovým počinem pro farnost, a to stavbou kaple sv. Rocha, Šebestiána a sv. Rozálie na milotickém hřbitově, která měla být vyjádřením díky za odvrácení cholery, jež ve farnosti řádila roku 1849. Toto „barokní gesto“ se událo při krátké zastávce ve Skoronicích, když se Janalík s prosebným procesím za odvrácení této epidemie vracel od kaple sv. Rocha u Kyjova. Janalík považoval tuto epidemii za trest Boží, který na lid dopadl za nepřístojnosti, jež konal v roce 1848 – po kraji se šířila zvěst, že kněží za zrušený desátek doslova tráví lid a přivolávají na něj zkázu (viz dále). Janalík, jak sebe alespoň prezentuje v povídce, která popi-

136 VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 117–119, dopis Sušilovi z 3. března 1850.

137 Tento, opět rakouský spolek byl založen roku 1851. ZLÁMAL, B.: *Příručka*, 6, s. 218. Nadace rovněž vydávala brožuru se zprávami z misí. Ve farním úřadu se dochoval pouze jeden výtisk.

138 Dle zápisů ve správních protokolech odeslal Janalík za farnost na tuto nadaci v období od roku 1851 do své smrti (1855) částku pouhých 2 zl. k. m. Avšak správní protokoly let 1854–1855 nevykukají takovou podrobností jako protokoly let předchozích.

139 O těchto spolcích se Janalík zmiňuje v dopise Sušilovi z 20. ledna 1853. VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 120–123.

140 Účelem tohoto typu spolků bylo pouze modlitbou podporovat daný úmysl. Členové tedy nemuseli přispívat žádnou finanční částkou.

141 Vysvětlení, proč jsem interpretoval tyto spolky právě takto, viz LUNGA, V.: c. d., s. 41–42.

142 Janalík nechal roku 1853 vyhotovit pro milotický kostel nové obrazy křížové cesty, které byly dle něj, „slušnější“ než ty dřívější. FÚMA, Kronika farnosti Milotické, rok 1853.

143 ZLÁMAL, B.: *Příručka*, 6, s. 127.

144 VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 117–119, dopis Sušilovi ze 3. března 1850.

145 KALISTA, Z.: *Tvář baroka*. Praha 1992, s. 32.

suje tuto událost, totiž sám sebe zapřísahává – vycházejí z kapličky, kde se krátce modlil – tímto způsobem: *Tu vzal panáček do pravé ruky křížíček, a do levé kvadrátek, a zdvihna obě ruce k nebesům takto zvolal: [...] Žádám, aby kříž Ježíše Krista, jež nyní často líbávám (panáček políbil křížíček) mé duši nic neprospěl [...]. Žádám, aby se zem podemnou otevřela, a mne [...] za živa pohltila.*¹⁴⁶ Po tomto zapřísahávání navrhuje postavit onu kapli (o dalším osudu stavby viz dále). Výjev kněze stojícího před kapličkou, mající v jedné ruce kříž a v druhé kvadrátek (biret), s očima vzhůru k nebi, nás v tomto expresivním momentu, jež je dle Kalisty pro barok tak příznačný,¹⁴⁷ evokuje k představě znázornění typického barokního světce Jana Nepomuckého.

Mizení „starého světa“ – situace za revoluce a po letech 1848/49

Následující část mého příspěvku popisuje situaci v milotické farnosti ve změněných poměrech let 1848/49 a s ní spojeným finančním postavením kněze Janalíka. Jediným zdrojem informací v tomto směru představují Janalíkovy zápisy ve farní kronice.¹⁴⁸

Samotnou revoluci Janalík zvláště detailně nepopisuje. V několika větách se vyjadřuje k dění ve Vídni a k průniku Kossuthovců ke Skalici – o Čechách se zmiňuje pouze v tom smyslu, že tam také v letech 1848/1849 zuřila válka (na myslí měl patrně červnové svatodušní bouře v Praze).¹⁴⁹ Janalík komentuje spíše změněné poměry – zejména své finanční zabezpečení a změnu chování vůči duchovní autoritě, projevující se hlavně neposlušností vůči ní. Nutno dodat, že ke změnám poměrů, které byly pro venkovské obyvatelstvo pozitivní (zrušení poddanství a roboty), se Janalík nestavěl odmítavě, ale byl spíše překvapen negativním chováním svých farníků po těchto změnách.

Neposlušnost a neochotu farníků můžeme vyzporovat zejména roku 1850 při stavbě hřbitovní kaple, realizované jako vyjádření díků za odvrácení cholery. Janalík k tomu píše: *Mezitím ale pochmurné mračno cholery zmizelo, [...] ženilo se, vdávalo se a zapomnělo se, že se bylo slíbilo kaplu stavěti [...]. Jen díky mnoha prosbám a pokárání z kazatelny přivezli na kapli dobře smýšlející 12,5 sáhu kamene [...]. To bylo ale málo. Proto jsem stavbu zastavil.*¹⁵⁰ Jasná narážka na změněné poměry je zřejmá hlavně při druhé urgenci dovozu kamene na kapli: *Mnoho farníků nechtělo slyšet na výzvu přivezení kamení [...] díky konstituci se odnaučili i poslušnosti. Tak dlouho, jak jim obušek drába přikazoval, byli poslušní; ale nyní, když jim byla Božím dovolením dána svoboda, mnoho, mnoho z nich nechce poslouchat duchovní představené – znamení toho, že leckde [...] náboženství [...] začíná upadat. Bůh ví, co budeš muset ty můj milý nástupče zakusit po uplynutí jednoho století [...].*¹⁵¹ I přes tyto neshody byla kaple dostavěna v květnu 1851. Také v samotné žádosti o vysvěcení kaple, vyhotovené milotickým představenstvem spolu s Janalíkem a zasláné konzistoři, je zřejmá narážka na celkovou situaci po roce 1848: *Nyní, když na nás potřetí spočinul zasloužený*

¹⁴⁶ *Cyryll a Method* (Ol.), 1849, s. 321–325.

¹⁴⁷ KALISTA, Z.: c. d., s. 32.

¹⁴⁸ FÚMA, Matrica, Rerum, Fructuum... Jedná se o „starší“ kroniku farnosti Milotice, která končí rokem 1852. Janalíkovi patří závěrečných 13 stran z rozmezí let 1847–1852, na nichž popisuje ve zkratce svůj životopis a revoluci 1848/49, velkou pozornost věnuje problematice vykupování z desátku ve farnosti Milotice, rozšiřování hřbitova a výstavbě hřbitovní kaple. FÚMA, Matrica, Rerum, Fructuum..., fol. 107–113.

¹⁴⁹ FÚMA, Matrica, Rerum, Fructuum..., fol. 108.

¹⁵⁰ Tamtéž, fol. 109.

¹⁵¹ Tamtéž.

bič Boží, [...] a ještě zřejměji: [...] máme nutkání dvakrát ročně (sloužení mši v kapli na sv. Rocha a na Dušičky – pozn. aut.) více oblažít naše srdce v Ježíši a tak my i budoucí generace chceme předejít strašlivým následkům nepochopené svobody [...].¹⁵² Slavnostní vysvěcení kaple proběhlo v srpnu 1851, za velké účasti nejen milotických farníků, ale i lidu z okolních obcí.¹⁵³

Nejvíce komentářů P. Janalík věnuje své finanční situaci, která nastala po březnu 1848. Po vyhlášení císařského patentu dne 15. března 1848 slibující přechod ke konstituci, kterou si jednoduše vykládalo jako svobodu, přestalo venkovské obyvatelstvo robotovat a odvádět dávky, tedy i desátky. Tento sociální neklid se také projevoval různými excesy jako např. pořádáním „konstitučních“ honů, kácením dříví v panských lesích, výlovy panských rybníků a podobně.¹⁵⁴ Uklidnění nepřinesl ani patent z 28. března 1848, slibující zrušení roboty za náhradu po uplynutí jednoho roku.¹⁵⁵ Takovýto stav nastal i v Miloticích. Janalík jej komentuje v glose na okraji jedné listiny: *Administrátor, že by mu snad lépe bylo kdyžby švecem byl [...] ale nehřeším. [...] Prve stodola plná a nyní prázdná. Co z nás bude? Za sto let bude ještě víra na Moravě? Mnozí farníci zdejší, i v neděli včas služeb Božích střílivají zajíce. To jest konstituce! Ach Bože.*¹⁵⁶

Moravský zemský sněm odhlasoval zrušení roboty a naturálních a peněžních dávek již 1. července 1848, zatím však bez řešení otázky náhrady – ta měla být vyhrazena říšskému sněmu. Ten se otázkou zrušení poddanství a roboty začal zabývat koncem července 1848. Výsledkem tohoto jednání byl zákon ze 7. září 1848, jenž rušil poddanství a všechny závazky s ním spojené a stanovoval podmínky výkupu z robot a dávek. Desátky měly být vyvázány za „slušnou“ náhradu. Tento zákon již určité uklidnění venkova přinesl.¹⁵⁷

Zrušení desátku přivedlo Janalíka do nezáviděníhodné situace. Stav jeho financí je nám znám z daňového přiznání z 19. září 1848, zaslánoho konzistori, v němž výdaje převýšily příjmy o 200 zl. konvenční měny.¹⁵⁸ Navíc při svém nástupu v roce 1847 na post administrátora koupil Janalík od svého faráře veškeré vybavení farní budovy a rovněž se mu zavázal každoročně odvádět důchod ve výši 400 zl. a určité množství naturálií.¹⁵⁹ Ke konci roku 1848, 30. prosince, píše milotické hraběnce Františce Pavlíně Hardeggové do Vídně, že požádal náboženský fond o 280 zl. k. m., jelikož důchody klesají a farní beneficium se

¹⁵² ZAOPO, fond ACO, kart. 4830, farnost Milotice.

¹⁵³ Kaple celkově přišla na 703 zl. 37 kr. k. m. Svěcení kaple provedl dne 10. srpna 1851 kyjovský děkan P. Tomáš Eichler a této slavnosti byla osobně přítomna i sama milotická hraběnka Františka Pavlína z Hardeggu, která kapli věnovala obrazy sv. Rocha, Šebestiána a sv. Rozálie. *Hlas jednoty katolické*, 1851, č. 36.

¹⁵⁴ ROUBÍK, F.: c. d., s. 160.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 165.

¹⁵⁶ FÚMA, listina Fundatis Capellani Localis Wilkosch, 30. Augusti 1848.

¹⁵⁷ ROUBÍK, F.: c. d., s. 168–169.

¹⁵⁸ FÚMA, Fassion, 19. September 1848. Své příjmy zde odhaduje na 596 zl. 47 kr. k. m. z polností dle odhadu z roku 1847, ze štolových poplatků 63 zl. 56 kr. k. m. (tříroční průměr), z nadací a fondů 65 zl. 36 kr. k. m. a z odkazů na sloužení mši osob ještě žijících 10 zl. k. m. na rok. Celkem tedy 736 zl. a 19 kr. k. m. bez desátku. Naproti tomu náklady činí: na pozemkovou daň 86 zl. 18 kr. k. m., příspěvek na výstavbu komunikací 17 zl. k. m., na žití a bydlení kooperátora minimálně 200 zl. k. m., na každoroční poplatek vlkošskému lokalistovi 61 zl. k. m., na poplatek protipožárnímu ústavu 4 zl. 18 kr. k. m., každoroční dávku faráři Pokornému o velikosti 442 zl. k. m., na údržbu farních budov nejméně 44 zl. a mzdu čeledi 84 zl. k. m. Výdaje tedy činí celkem 938 zl. a 36 kr. k. m., čímž převyšují výnosy o 202 zl. 16 kr. k. m.

¹⁵⁹ Jednalo se o částku 400 zl. k. m. jako příspěvek na „přístřeší“ a naturálie – 16 měřic zrní, 6 měřic pšenice, 4 měřice ječmene a 20 měřic brambor v celkové hodnotě 42 zl. k. m. SOKA Hodonín, fond Farní úřad Milotice, ev. č. 13141, fol. 143.

nachází ve velmi nepříjemné finanční situaci.¹⁶⁰ Finanční nouze ho v této době donutila prodat i farní koně.¹⁶¹ Navíc se ve spojitosti s vypuknutím epidemie cholery roku 1849 šířila fáma, že kněží a šlechta tráví lid a tím se mstí za zrušení roboty a dávek. K tomu ale Janalík dodává: *Takto mnozí žvanili, ale pravděpodobně tomu nevěřili, jelikož se každý nemocný dožadoval kněze na zaopatření.*¹⁶²

Ve věci vyvazování z desátku a jeho náhrady přinesl upřesnění patent ze 4. března 1849. Při zjišťování náhrady se mělo podle tohoto zákona postupovat tak, že základem měla být cena dluhu podle právně příslušné výměry – u úkonů z naturálních dávek měly být vypočteny v penězích podle cen stanovených pro stabilní katastr. Z takto vypočtené částky se odečetla jedna třetina jako náhrada za daně a náklady spojené s vykupováním. Zbýlé dvě třetiny pak byly mírou náhrady. Tato vypočtená roční částka za výkup byla chápána jako dvacetiletý hypoteční dluh, tedy vynásobena dvaceti a posílena 5% úrokem za každý rok splácení. Tímto dluhem nebyla postižena venkovská chudina, bezzemci, domkaři a podruzi – těm byla naturální renta (a robotní povinnosti) zrušeny bezplatně. K provedení těchto ustanovení měla být v každé zemi zřízena zvláštní zemská komise, jako garant spravedlivého *hájení zájmů obou stran*, a rovněž i komise na úrovni okresů. U pojmu „desátek“ musíme rozlišovat dva typy: vlastní (pravý) a nevlastní (nepravý) desátek. Vlastní desátky se odváděly v desetíně či alikvotní části odváděných plodin, zatímco nevlastní byly odváděny fixní, nezměnitelnou dávkou.¹⁶³ Desátky pro milotickou faru náležely pod fixní, nevlastní desátek.¹⁶⁴ I když se měl desátek (podle patentu z 28. března 1848 odvádět až do března 1849 a pak dle patentu ze 4. března 1849, v němž nevlastní, fixní desátek nebyl zrušen, ale podléhal výkupu) odvádět až do ustavení vyvazovací komise, obdržel Janalík do roku 1850 od svých farníků pouhých asi 50 měřic obilí. Janalíkovu finanční nouzi odráží i fakt, že na počátku roku 1850 dlužil faráři Pokornému částku 2 000 zl. – a to byl jen jeden z dluhů. Janalík, jak píše, měl pocit, že se mu vracejí studentská léta v Mikulově.¹⁶⁵

Ani samotné vykupování z desátku nešlo hladce. Vyvazovací komise začala na Kyjovsku úřadovat až počátkem roku 1851. Desátek milotickému duchovnímu správci platilo 6 obcí, i když tři z nich (Mistřín, Svatobořice a Vlkoš) měly již vlastní lokální kaplanství. P. Janalík, aby měl klid, jak napsal, odpustil všem nedoplatky desátku za tři předcházející roky, ale i tak bylo mnoho křiku: *Dávali mně různá hanlivá jména, ale všechno krom očí, do očí žádný nic nepravil. Mne duše velice bolela, neb jsem je miloval a také i nyní miluji [...] i na onoho se nehněvám, který se vyjádřil: „Kdyby tu ten sakramentská duša byl, hned bych jej zabil“.*¹⁶⁶ Zajímavý je také Janalíkův popis „zkažených mravů“ okolních obcí v důsledku konstituce: faráře v Osvětimanech, který tam sloužil již 30 let, *ve fáře poštuchovali a muselo se všemi*

¹⁶⁰ FÚMA, dopis patronovi, 30. 12. 1848.

¹⁶¹ FÚMA, koncept dopisu patronovi, 9. 12. 1851.

¹⁶² FÚMA, Matrica, Rerum, Fructuum..., fol. 109. Blíže tuto situaci Janalík popisuje v krátké povídce *Kněz a nemocný na koleru*, kterou zaslal roku 1849 do olomouckého časopisu *Cyrill a Method*.

¹⁶³ ROUBÍK, F.: c. d., s. 171–174, 180, 185–187.

¹⁶⁴ Tuto skutečnost potvrzuje Janalíkův zápis v kronice FÚMA, Matrica, Rerum, Fructuum..., fol. 110 a Janalíkův dopis milotickému představenstvu z 18. března 1851 – FÚMA, Concept – Od duchownjho auřadu Milotického, 18. března 1851.

¹⁶⁵ FÚMA, Matrica, Rerum, Fructuum..., fol. 108.

¹⁶⁶ Tamtéž, fol. 110.

Titulní strana třetího vydání Janalíkovy novely *Věrná Roza* z roku 1861. Zdroj: sbírka autora

zvony zvonit, aby na pomoc dobromyslní do fáry přiběhli [...]. S bzeneckým farářem, dobrý to člověk, hanebně nakládali. [...] V Nákle [...] faráři [...] pravili: „Vám dáme“.¹⁶⁷

Jednání o výkupu probíhalo od února do dubna 1851. Na první jednání byl Janalík předvolán 26. února. S většinou obcí byly dohody uzavřeny téměř bezproblémově.¹⁶⁸ Největší problémy však dělala právě ta obec, kterou Janalík zahrnoval *zvláštními duchovními dobrodiními*. Byla to obec Vacenovice. Jednání s ní popisuje takto: *Celý utrápený, mrzutý, seděl sem u komisí a poněvaž plnomocníci Vacenovské obce ustavičně vdákali [tj. kdákali – pozn. aut.], zdálo se mi, že mně srdce pukne, pravil sem: „Vaše utiskování mne až do duše bolí a tento zármutek půjde se mnou až do hrobu! To sem si o vás nemyslel! Já nemám práva všeho odpustit, to není mé, to přináleží fáře [...].“¹⁶⁹*

Nakonec byla v dubnu 1851 milotickému farnímu úřadu vypočtena roční taxa o velikosti 962 zl. 37 kr., jež byla náhradou za zrušený desátek.¹⁷⁰ Timto však celá věc neskončila.

¹⁶⁷ Tamtéž, fol. 111.

¹⁶⁸ V kronice Janalík popisuje jednání s každou z uvedených obcí – fol. 110–112.

¹⁶⁹ FÚMA, Matrica, Rerum, Fructuum..., fol. 111.

¹⁷⁰ Tuto částku uvádí jak Janalík v kronice – FÚMA, Matrica, Rerum, Fructuum..., fol. 113, tak také výkazy vyvazovací komise. FÚMA, Hlavní výkaz náhrady, vyšetřené za vyproštění gruntů z břemen, 14. duben 1851. V dubnu 1851 tedy Janalíkovy příjmy a výdaje vypadaly následovně: příjmy tvořila náhrada desátku 962 zl. 37 kr. k. m.

Od Janalíka se dovídáme, že v procesu výkupu z desátků došlo tu a tam i k exekucím,¹⁷¹ což se neobešlo bez mnoha svárů, takže nebylo s některými jednotlivci ještě v srpnu 1852 vše vypořádáno.¹⁷² To se zřejmě táhlo dále. Za rok a půl, 26. ledna 1854, si znovu stěžoval, a to přímo Sušilovi: *Divil ste se mému lamentování, an celé skoro psaní mé o nemoci, chůravnosti a platech zní, a předce tomu tak. Vám v městě je jako onomu, který v tuhé zimě aspoň někde za větrem na odsluní sedí, nám ale na venkovu třeba ustavičně jen trpěti a se starati, ne však o spasení své, nýbrž o zachování sebe, a ustavičně (skoro) přemejšleti, jak a kterak by drancování všelikému nejlépe vyhověti mohl.*¹⁷³

Tyto problémy se podepsaly i na Janalíkově zdraví, neboť na přelomu let 1853/1854 přestává vidět na jedno oko a stále častěji trpí bolestmi, které mu způsobovala tříslová kýla.¹⁷⁴ Tu si přivodil již ve Skřípově roku 1847.¹⁷⁵ Zdravotní stav se u něho neustále zhoršuje, což vedlo k tomu, že jej 14. května 1854 ranila mrtvice.¹⁷⁶ P. Vincenc Janalík umírá o rok později na sněť střev ve věku 51 let dne 23. července 1855.¹⁷⁷

Závěr

Na příkladu P. Vincence Janalíka lze vhodně ilustrovat projevy sušilovectví v konkrétních činnostech kněží. Janalíkova osoba navíc umožňuje nahlédnout do každodennosti moravského venkovského kněze sušilovského typu ve 2. čtvrtině 19. století, zvláště ve zlomových letech 1848/1849. Provedená sonda dále ukazuje syntézu složky vlastenectví a pastorače u sušilovského kněze i dokládá kontinuitu barokní zbožnosti u venkovského obyvatelstva v polovině 19. století, ostatně barokního ducha lze vidět přímo v projevech samotného Janalíka. Zjištěná fakta plně dovolují, aby byl pro osobu kněze P. Vincence Janalíka použit přívlastek „sušilovec“, tedy ten, kdo je nejen v kontaktu s Františkem Sušilem a je jeho příznivcem, ale také ten, kdo vědomě uskutečňuje ono heslo „církev a vlast“, se vším, co k tomu náleží. Janalík může být také označen jako člen tzv. Sušilovy družiny, ne však „užší“ – tedy nestojí v centru „dění“ a není přímo Sušilovým žákem. Spíše se pro něj hodí označení „zapadlý vlastenec“, jehož působišť (fara) bylo „ohniskem vlasteneckého ruchu“, zpravidla jediným ve vymezeném regionu. Ať již hodnotíme Janalíkovu činnost jakkoliv, je nesporné, že jeho působení v polovině 19. století mělo vliv i na další vývoj milotické farnosti. Důkazem budiž fakt, že povědomí o této osobnosti je nejen v Miloticích ale i v blízkém okolí doposud živé.¹⁷⁸ Janalík jako typický příklad kněze uskutečňujícího heslo

---

a pachtovně z vlkošského a milotického půllánu, které k milotické faře náležely, o velikosti 543 zl. 54 kr. k. m. a 575 zl. 48 kr. k. m. Z toho roční výdaje (mimo placení tzv. Alumnatika a „ekvivalentní“ daně, které ještě nebyly stanoveny) tvořily částku 889 zl. 46 kr. k. m. FÚMA, Matrica, Rerum, Fructuum..., fol. 113.

¹⁷¹ Placení náhrad bylo povinné pod hrozbou donucovacích prostředků. Pokud dotyčný nebyl schopen platit, přišla na řadu exekuce. ROUBÍK, F.: c. d., s. 187–188.

¹⁷² FÚMA, Matrica, Rerum, Fructuum..., fol. 110.

¹⁷³ VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 123–124.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 123–124, dopis Sušilovi z 26. ledna 1854.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 114–115, dopis Sušilovi z 27. února 1847.

¹⁷⁶ FÚMA, Kronika farnosti Milotické, rok 1854.

¹⁷⁷ Zápis v milotické matrice zemřelých. MZA, fond Sbirka matrik, sign. 5642.

¹⁷⁸ Dokladem toho mohou být výpovědi respondentů z Milotic a okolí, jakož i udržování a další předávání povědomí o Janalíkově osobnosti – k 150. výročí posvěcení kaple na milotickém hřbitově byla v roce 2001 vydána brožura o Janalíkově životě a v roce 2004 se k 200. výročí Janalíkova narození konal v milotickém kulturním domě vzpomínkový večer, kde bylo vzpomenuo i na jeho přátelství s Františkem Sušilem. LUNGA, V.: c. d., s. 67–68. Nejnověji bylo na Janalíkovu osobnost vzpomenuo při Besedě nad kronikou ve Vacenovicích 4. 12. 2011.

Františka Sušila „církve a vlast“, může být označen za prvního významného sušilovce na Kyjovsku či dokonce na Slovácku.¹⁷⁹

Na příkladu P. Janalíka lze vhodně charakterizovat syntézu náboženství (katolictví) a vlastenectví u moravského sušilovského kněze jako jednu z forem národního hnutí. Složka „vlastenecká“ u P. Vincence Janalíka nepřevládla nad složkou „náboženskou“, jako tomu bylo v případě řady katolických kněží z Čech. Spíše se naopak zdá, že Janalík stavěl do popředí více své pastorační povinnosti na úkor vlasteneckých aktivit. Jako důkaz nám mohou posloužit jeho slova v dopise Sušilovi z března 1850, kdy Janalík uvádí důvod, proč se nemůže stát členem *Jednoty katolické*: „*Kdybych pomocníka duchovního měl, který by mně rád pomáhal, ještě bych i o tuto chvalitebnou věc se pokusil* (přistoupit k *Jednotě* – pozn. aut.); *ale Bůh mne takým nenadělil,¹⁸⁰ a já chatrný člověk nesu břemeno duchovní větším dílem sám [...]. Mám také přespolní školu* (ve Vacenovicích – pozn. aut.), *kteřou navštěvuji. Nuže milý Bratříčku! sudtež, zdaž dle návrhu mi možno ještě více něco počítí, a zdalíž by to má plíce vytrvala? V neděli kázat, cvičit ve škole, cvičit na křesťanském naučení,¹⁸¹ pořád s násilím mluvit, pořád kázat?*“¹⁸²

Provedená sonda ukázala celkovou rozjítřenost situace na moravském venkově v revoluci 1848 a po ní a finanční problémy venkovského kněze po zrušení desátku. Má sonda rovněž zdůraznila význam materiálů osobní povahy při sledování této problematiky, jež jsou sice čistě individuální, avšak charakteristické pro určitou generaci. Toto období bylo další etapou sekularizace na venkově. Počátky tohoto procesu můžeme vidět jednak již v josefínských reformách, jež podřídily církev státu a z kněze udělaly státního úředníka, a jednak v tolerančním patentu, který, byť nesměle, připustil multikonfesijnost státu. Důležitou úlohu sehrávalo i rakouské „sepětí trůnu a oltáře“ na straně jedné a snahy o parlamentarizaci na straně druhé.¹⁸³ Sekularizaci v námi sledované době můžeme pozorovat rovněž u českého národního hnutí na Moravě. Zatímco se ve 2. čtvrtině 19. století stalo kněžstvo v čele se Sušilem hlavním šířitelem českého národního vědomí, ve druhé polovině 19. století kněžský vliv na národní vědomí slábl. Velký předěl bezpochyby znamenala léta 1848/1849, jelikož sekularizace veřejného života byla jedním z požadavků revoluce. Ve vlasteneckém táboře na Moravě se disharmonie laiků a kléru projevila rokem 1850, kdy se z *Národní jednoty* vydělili kněží a založili vlastní organizaci – *Dědictví sv. Cyrila a Metoděje*. Jedním z hlavních činitelů tohoto rozkolu byla radikalizace národního hnutí.¹⁸⁴ Farnost Milotice se nachází v regionu Slovácka. Tento kraj podle M. Řepy patřil v 19. století k nejkonzervativnějším krajům, které dlouho odolávaly změnám 19. století a jež si zachovávaly svůj zemědělský charakter (M. Řepa Slovácko označuje jako nejzaostalejší

¹⁷⁹ Takto jej hodnotí Zlámalova studie. ZLÁMAL, B.: *P. Vincenc Janalík*, s. 10.

¹⁸⁰ Janalík měl sice k ruce kooperátora Josefa Vychodila, ale ten pravděpodobně velkým úsilím o pastorační nevyňikal. Do Milotic přišel v srpnu 1848. Již ve vizitačním protokolu z roku 1850 si Janalík stěžuje na jeho nedostatečnou poslušnost a pilnost. Za to byl Vychodil napomenut kyjovským děkanem. Podobné stížnosti následovaly i v dalších letech. Ve vizitačním protokolu z dubna 1853 se dozvídáme, že pro neposlušnost kooperátora Vychodila byla podána konzistoři žádost o jeho přeložení. ZAOPO, fond ACO, kart. 5549–5550, farnost Milotice.

¹⁸¹ Jedná se o formu katecheze farníků. Více viz LUNGA, V.: c. d., s. 36–38.

¹⁸² VYCHODIL, P.: *Z doby*, s. 117–119, dopis Sušilovi z 3. března 1850.

¹⁸³ MALÍŘ, J.: Sekularizace a politika v „dlouhém“ 19. století. In: FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. (eds.): *Sekularizace*, s. 16–17.

¹⁸⁴ ŘEPA, M.: Sekularizace českého národního hnutí na Moravě. In: FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. (eds.): *Sekularizace*, s. 67–68.

z nich).¹⁸⁵ Na příkladu Milotic a jejich duchovního pastýře – P. Vincence Janalíka – můžeme vidět spíše problémy materiálního rázu, v jejichž důsledku docházelo k negativním postojům vůči autoritě. Můžeme rovněž hovořit o „odcírkevňování“ – tedy o mizení církevního vlivu v mimonáboženských oblastech,¹⁸⁶ nikoliv však o „odnáboženštění“ – mizení náboženství a jeho projevů z veřejného sektoru. Masová účast na farních aktivitách v porevolučních letech, ať již se jednalo o procesí, náboženské spolky apod., ukazuje spíše opak.

Zusammenfassung

In den Diensten der Kirche und der Heimat. Sušils Anhänger P. Vincenc Janalík (1804–1855) Václav Lunga

Die Anfänge des tschechischen Nationalerwachen in Mähren in den 30er und 40er Jahren des 19. Jahrhunderts sind fest verbunden mit der Erweckergeneration mit F. C. Kampelík, F. M. Klácel, A. V. Šembera und František Sušil an der Spitze. Gerade der letztgenannte Sušil schuf mit seinen Anhängern eine Synthese der Vaterlandsliebe und des Katholizismus, die sich zum Vermächtnis der cyrillo-methodischen Idee bekannte, die sich in den nachfolgenden Jahren als dominierende Strömung der Nationalbewegung in Mähren durchgesetzt hat. Einer der Repräsentanten des Personenmilieus um Sušil war der Geistliche P. Vincenc Janalík (1804–1855), der in der Pfarrei Milotitz bei Gaya tätig war. Auch er wurde von Sušil, den er bereits aus seiner Studienzeit kannte, zur patriotischen Tätigkeit inspiriert, die er zu Anfang der 40er Jahre in Angriff nahm. Er schuf Novellen, übersetzte den deutschen Katechismus ins Tschechische, wurde zum Mitglied des Johannis- und cyrillo-methodischen Dědictví (tsch. Erbe), für das er auch manche seine Pfarrkinder gewinnen konnte. Er publizierte auch Artikel in der Olmützer Zeitschrift Cyrill a Method wie auch in der Brünnner Hlas jednoty katolické (Stimme der katholischen Einheit), er propagierte in seiner Umwelt die Gedanken des Sušilschen Nationalbewusstseins und die Milotitzer Pfarrei wurde daher allmählich zum Brennpunkt der patriotischen Bewegung in der Landschaft um Gaya. Ähnlich wie im Patriotismus war Janalík auch in dem religiös-priesterlichen Bereich tätig, er war bemüht darin den cyrillo-methodischen Ideen zum Durchbruch zu verhelfen. Die veränderten Verhältnisse der Jahre 1848/49 fanden ihren Widerhall in der Verarmung wie auch in der allgemeinen Stimmung der Pfarrei von Milotitz. P. Vincenc Janalík stellt das Vorbild eines Priesters der das Sprichwort von Sušil „Kirche und Heimat“ zu verwirklichen sucht. Deswegen verdient er durchaus das Attribut „Sušils-Anhänger“ und es ist wohl möglich ihn zur sogenannten Gefolgschaft Sušils zu zählen. Zugleich gilt er als erster bedeutender Anhänger Sušils in der Region um Gaya oder sogar in der Mährischen Slowakei. Die Situation der Revolutionsjahre und der Zeit nach der Revolution führte in der Milotitzer Region zum allmählichen Rückgang des kirchlichen Einflusses in außerkirchlichen Bereichen (die sogenannte Entkirchlichung). Von einer Verschiebung der Religion und ihrer Äußerungen aus dem öffentlichen Sektor kann aber eher nicht die Rede sein.

¹⁸⁵ ŘEPA, M.: *Moravané*, s. 170.

¹⁸⁶ HAVELKA, M.: Sekularizace a odkouzlení, kompenzace a integrace. In: FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J. (eds.): *Sekularizace*, s. 35.